

SUSIKKO

METSÄHISTORIAN SEURAN JÄSENLEHTI 3/2016

SUSIKKO 3/2016

Puheenjohtajalta.....	3	Lusto mukana juhlimassa 100-vuotista Suomea.....	21
Pohjoismainen metsähistoriakonferenssi.....	4	Talven selän taittajaisten polttopisteessä Suomen kehitysavun pitkä kaari – suomalaiset maailman metsissä	22
Kotimaan retkeily Kymenlaaksossa.....	11	Metsähistorian tutkijaseminaari ja Vuosilusto 12.....	24
Koivu, Kalm ja Turun akatemian väitöskirjat ..	17	Kaskenpolttoon Padasjoelle	25
Pehr Kalm eri puulajien hyödyn selvittäjänä.....	17	Järvisen kivi Marasenhajalla.....	27
Kalmin koivujulkaisun respondentti Johan Grundberg	18	Heikki Peuramo, valokuvaaja.....	28
Kalm/Grundbergin opinnäytteen sisältö nykypäivän valossa.....	19		
Pehr Kalmin kolme vuosisataa lähteissä.....	20		

Susikko

Metsähistorian Seura ry:n jäsentiedote
3/2016

<http://www.metsahistoria.fi>
[seura\(at\)metsahistoria.fi](mailto:seura(at)metsahistoria.fi)

ISSN-L 1799-0750
ISSN 1799-0750

Julkaisija: Metsähistorian Seura ry
Ilmestyminen: kolme kertaa vuodessa
Toimituskunta: Antti Koskimäki, Tapio Kamppila,
Juha Aaltoila, Maija Kovanen
Kuvat: Antti Koskimäki, ellei toisin mainita
Taitto: DTPage Oy

Susikossa julkaistaan metsähistoriaan liittyviä tekstejä
ja kuvia. Tekstiehdotuksia voi lähettää seuran osoitteeseen
koskix@hotmail.com. Tekstin kirjoittamisessa on noudatettava
kirjoitusohjeita, jotka ovat seuran kotisivuilla
<http://www.metsahistoria.fi/julkaisut/susikko>.

Etukannen kuva: Puomit kuntoon, 1957. *Kuva:* Heikki Peuramo.
Takakannen kuva: Perhekuva, 1950-luku. *Kuva:* Heikki Peuramo.

Puheenjohtaja Antti Koskimäki,
koskix@hotmail.com
Varapuheenjohtaja Pekka T. Rajala

Muut hallituksen jäsenet
Tapio Kamppila, *sihteeri*
Pirkko Kivinen
Helkamari Knaapi
Maija Kovanen
Kari Mielikäinen
Jaakko Niemistö
Heikki Roiko-Jokela
Anna-Leena Simula

Taloudenhoitaja RT Safir Oy
Kalliomäentie 18, 57600 Savonlinna
p. 050 352 6647

Puheenjohtajalta

Metsähistorian Seuran vuosi on ollut toimelias. Siihen on kuulunut tavanomaiseen vuoden kiertoon kuuluvien tapahtumien ohella pohjoismainen metsähistoriakonferenssi. Se onnistui kaikin puolin. Pienoinen oire perinteen heikentymisestä on islantilaisten poisjäänti Rovaniemeltä. Joka tapauksessa pohjoismainen yhteistyö jatkuu, siitä sovittiin. Osallistumisintoa pyritään lisäämään järjestämällä konferenssi kahden vuoden välein. Seuraava tapaaminen on siis vuonna 2018. Se järjestetään Ahvenanmaalla suomalaisten ja ruotsalaisten yhteistyönä.

Uutta oli Tieteiden talossa järjestetty seminaari, jossa oli useita tietoiskuja. Tällä kertaa aiheena oli Pehr Kalm. Osanottajien määrä osoitti, että tämäntapaisille tapahtumille on kysyntää.

Tulevan vuoden, maamme itsenäisyyden satavuotiseta-pin, merkittävä ja kiinnostava talkoo on kaskenpoltto Padasjoella. Tässäkin työskennellään sananmukaisesti yhdessä, joka on Suomen juhluvuoden tunnus. Seuramme pääsee mukaan kaskentekoon, joka on vuonna 1917 poltetun Heikinheimon kasken tuntumassa ja sen sukulaistapahtuma. Seuran tehtävänä on koota kaskenpoltto- ja osallistua polttamiseen. Arvelen, että rovion rytinä korvissa sekä sauhun katku nenissä ja silmissä jäävät mieliimme pitkäksi aikaa. Uutispuurollekin päästäneen aikanaan.

Retkeilyt ovat Metsähistorian Seuran ydintä. Seuran päätehtäviä on tiedon välittäminen ja tarjolle pano. Retkeilyjen myötä tieto liikkuu rattaissa. Tulevan vuoden kohteita ei vielä tässä vaiheessa ole harkittu muuten kuin ohimenevinä mietteinä. Siitä pidetään kiinni, että seuramme retkillä pääsee paikkoihin, joihin tavan-

omaisena turistina ei välttämättä pääse. Ajatukset ja ideat kohteista ovat tervetulleita. Meillä on käytettävissämme myös Metsähistoria-sivusto Facebookissa, joka mahdollistaa ajatusten esittämisen ja kehittelyn, milloin vain.

Seuran hallitus aloittaa vuoden perusteellisemmalla kokoontumisella kuin vain pitämällä kokouksen. Pitkään päivään toki tyydytään tavanomaisia kokouksia väheksymättä. On perusteltua tarkastella seuran pitkän tähtäyksen linjauksia ja toiminnan painopisteitä, sanalla sanoen strategiaa. Pohdiskeluun pääsee perehtymään ensi vuoden toimintasuunnitelmassa, josta päätetään jäsenistön kesken vuosikokouksessa.

On kiitosten aika kaikille Metsähistorian Seuran toimijoille ja yhteistyökumppaneille. Erityinen ilo on mainita Lusto ja Jyväskylän yliopisto yhteistyön sujuessa totuttuun, hienoon tapaan sekä Metsähallitus pohjoismaisen konferenssin eteen tehdystä työstä. Ensi vuonna yhteistyö laajenee muun muassa Luonnonvarakeskuksen suuntaan. Merkittävälle rahoittajillemme, Metsämiesten Säätiölle ja Tieteellisten seuran valtuuskunnalle, kajahtakoot erityiskiitokset. Kaikki seuran toimintaan panostaneet asiantuntijat ovat tehneet kiitettävää työtä. Arvoisat jäsenet! Te olette seura sekä tekijöinä että toiminnan kohderyhmänä. Kiitokset jäsenille ja erityisesti hallitukselle, joka uusine jäsenineen on ottanut paikkansa luontevasti ja ammattitaitoisesti.

Toivotan kaikille rauhallisista joulua ja onnellista uutta vuotta!

Antti Koskimäki

Pohjoismainen metsähistoriakonferenssi

Metsien käytön murrokset pohjoismaisen retkeilyn teemana

Pohjoismainen metsähistorian konferenssi retkeili syyskuun alkupäivinä Rovaniemen ja Kemijärven maisemissa. Teemana olivat metsien käytön murrokset, joita valottivat ansiokkaasti paitsi suomalaiset retkeilyn järjestäjät myös vieraamme Norjasta, Ruotsista ja Tanskasta.

Kokoonnuimme Rovaniemelle elokuun viimeisenä iltana, jolloin saimme tutustua Marja Jalkasen opastuksella Rovaniemen ja Lapin historiaan. Jalkasen huumorilla maustama kiertely kaupungilla oli oiva ingressi tuleviin retkipäiviin.

Norjalainen Terje Olsen rakennutti Konttisen kartanon aikana, jolloin elettiin metsillä rikastumisen aikaa. Olsen toi uudenaikaista sahatekniikkaa vauhdittamaan tukin käyttöä. Pieniä vesisahoja oli tosin toiminut jo 1700-luvun jälkipuoliskolta lähtien esimerkiksi Sine-tänjoessa (1784) ja Ylitornion Tengeliöjoessa (1765). Kemi-yhtiö laittoi konttorinsa Konttisen kartanoon vuonna 1900. Talvisodan pommitus vuonna 1940 tuhosi kartanon. Läheinen Alaruokasen talo säästyi syystä tai toisesta Rovaniemen kauppalan poltossa 1944. Lappset Oy:n Angry Birds -puisto esitti tämän päivän puunjalostusta. Globaalisti menestyvä puunjalostaja oli esimerkki meneillään olevasta puunjalostuksen murroksesta kohti erikoistuvaa, puun uusiksi tuotteiksi pitkälle jalostavaa teollisuutta.

Myöhemmin retkellä näimme Kemijärven uuden sahan vauhdissa ja kuulimme toiveidentäyteisen esityksen uuden biojalostamon (os. sellutehdas) saamisesta Kemijärvelle.

Rovaniemen vuonna 1950 valmistunut kirkko ja metsänhoitaja Lennart Segerstrålen maalaama alttaritaulu hiljensivät retkeläiset. Saksalaiset polttivat paikalta puukirkon kuten koko kauppalan. Sodan historiaan palattiin retkellä monet kerrat. Yhteistä kokemuspohjaa on paljon norjalaisten kanssa. Ruotsissa oli sotaa paossa liki 20 000 Rovaniemen ja Lapin ihmistä. Paluu vanhoille kotisijoille oli katkera. Asunnot, tavarat ja niihin liittyvät muistot olivat tuhkana. ”Sankarihaudat olivat perheille paikka itkeä yhdessä”, Jalkanen kiteytti murheen. Jätkä-patsas ja Alvar Aallon arkkitehtuuri tulivat tutuiksi.

Elämän lähde -alttarifresko Rovaniemen kirkossa. Lennart Segerstrålen (1892–1975) teoksella on kokoa 140 neliömetriä.

Jätkä-patsas vuodelta 1955 on Kalervo Kallion (1909–1969) muotoilema ja Kemijoki Oy:n lahjoittama.

Tukkien poiminnan pitkä perinne

Lapin metsistä hakattiin pitkään yksipuolisesti tukkia sahoille. Suurimmat sahat toimivat Kemijoen suulla ja pohjoisessa Norjassa ja Venäjällä Jäämeren rannalla. Petsamo kuului Suomelle vuodet 1920–1944. Kemi-yhtiön ja Veitsiluodon 1920- ja 1930-luvuilla aloittaneet pienet sellutehtaat Kemissä käynnistivät kuitupuun kysynnän, joka sitten vuosien mittaan kasvoi tehtaita uusittaessa ja laajennettaessa.

Sodan jälkeen metsien merkitys korostui; puuta tarvittiin jälleenrakentamiseen ja sotakorvauksiin, mutta suurin merkitys laajoilla hakkuilla oli satojen tuhansien jätkien ja pientilallisten kuten myös heidän hevosensa työllistäjänä talvisin. ”Maan hallitus vaati lisää hakkuita, rahaa ja työtä, asutukseen oli mennyt paljon metsiä”, kertoi Metsähallituksen Lapin alueen aluejohtaja Kii Korhonen. Isot, suurimmillaan 180 neliökilometrin avohakkuut valtion mailla tehtiin yhteiskunnan tarpeisiin. Hakkuut painottuivat havutukkiin. Vuonna 1965 Kemijärvelle rakennettu sellutehdas poisti puumarkkinoilta nollarajat.

Pohjoismainen kongressi hyvässä vauhdissa. Kii Korhonen Metsähallituksesta selostaa.

Kovaa arvostelua, numerot puhuvat

Valtion metsien hakkuut ja maan muokkaukset ovat olleet jatkuvan, jyrkän arvostelun kohteena. Korhonen kertoi Suomen Luonto -julkaisun kirjoittaneen vuonna 1970: ”Metsähallitus kills, Metsähallitus rapes, Metsähallitus destroys, Metsähallitus spreads poisons” eli tappaa, raiskaa, tuhoaa ja levittää myrkkyjä. Tilanne on muuttunut, mutta yhä vieläkin netissä toistuvat vanhat väärät käsitykset asioista. Hakkuissa on käännetty suuntaa; matkailun, luonnonsuojelun ja porotalouden näkökohtia huomioidaan. Esimerkiksi saamelaisalueella tienteosta, hakkuusta ja maanmuokkauksesta menee suunnitelma ja kartta etukäteen porotalouden edustajille. ”Muutoksia vaaditaan, ne ovat yleensä pieniä, esimerkiksi maanmuokkaus suunnataan porojen vaellusreitin suuntaan.”

Saamelaisalueesta on 90 prosenttia suojelussa, kun valtion koko Lapin metsätalouden maan alueesta on neljäsosa suojeltu ja 11 prosenttia rajoitetussa talouskäytössä. Valtakunnan metsien inventointi 1950-luvun alkuvuosilta kertoi Lapin metsien puustoksi 289 miljoonaa kuutiometriä, nyt puuta on liki 400 miljoonaa kuutiometriä. Lapin metsät kasvavat 12 miljoonaa kuutiometriä vuodessa, niistä hakataan vuosittain noin kuusi miljoonaa kuutiometriä. Luvussa on mukana luontainen poistuma.

Iso kasvun ja hakkuiden erotus selittyy osin suurella taimikoiden ja nuorten kasvatusmetsien osuudella eli reilulla 65 prosentilla. Toinen jatkuessaan metsien tuottokyvyllä katala syy on nuorten metsien kasvavat harvennusrästit. Kuitupuulle tarvitaan kipeästi lisää käyttöä. Vaurastumisen kaava toteutuu jo kovaa kyytiä; varttuneiden kasvatusmetsien osuus on noussut 10 vuodessa 15 prosentista 20 prosenttiin ja muutos kohti järeäpuustoisia kehitysluokkia nopeutuu.

”Puulla on oltava arvo”

Valtio vaatii tuloja metsistänsä, noin 110 miljoonaa euroa vuosittain, Korhonen totesi. ”Puulla on oltava arvo.” Arvo tulee puun jalostajilta eli ”tehtaita tarvitaan”, hän korosti. Lapin metsätalous on järjestänyt puun rautatieterminaalit Kemijärvelle, Pelloon, Kolariin ja Rovaniemelle. Viime mainittua esitteli retkeläisille Ari Heikkinen. Terminaaleista lähtee yhteensä viisi junaa vuorokaudessa Stora Enson tehtaille Kemiin ja Ouluun sekä Metsä Groupille Kemiin. Juna kiskoo kerrallaan 1 500 kuutiometriä puuta ja on todella edullinen vaihtoehto pitkälle maantiekuljetukselle. Rovaniemen terminaaliin mahtuu puuta 150 000 kuutiometriä ja sieltä lähtee etelää kohti vuodessa noin 800 000 kuutiometriä puuta.

Pölly poikineen – Rovaniemen puutermiinaalia.

Kuka sijoittaisi rahaa biojalostamoon?

Tällä hetkellä konkreettisin, metsätalouden harjoittajien hartaasti toivoma uusi nielu Lapin nuorten metsien tulvimalle kuitupuulle on Boreal Bioref Oy:n Kemijärvelle suunnittelema biojalostamo. Hanketta esitteli yrittäsiasiamies Jari Polvi. Hän kertoi lukuisista tehtaiden lopetuksista 2000-luvulla Kemijärvellä. Suunta on kaupungissa kääntynyt parempaan Porkka Finlandin, Kelan ja Keitele Timberin investointien avulla. Kakusta puutuu vain kynttilä ja se olisi biojalostamo. Polven mukaan alueelta löytyy hyvin osaavaa työvoimaa, puuta riittää, viranomaisyhteistyö on sujuvaa ja investoinnille on hyvä paikka vanhan sellutehtaan paikalla toimivan huippumodernin sahan ja liimapuutehtaan vieressä. ”Rahoituspaketin kokoaminen on iso työ, monimutkainenkin, valtio, Finnvera ja EU tarvitaan mukaan”, Polvi kertoi. Aika näyttää, lähtevätkö sijoittajat hankkeeseen mukaan. Kemijärven biojalostamon kanssa kisaa sijoittajien rahoista ehkä konkreettisimmin Kuopion biojalostamo, jossa kokeneet selluteollisuuden edustajat ovat rakentamassa valmista pakettia myytäväksi sijoittajille.

Keitele Timberin huippusaha

Metsähistorian pohjoismaiset retkeläiset hyppäsivät hetkeksi tulevaisuuteen Keitele Timberin uudella sahalla, jota esitteli sahauksesta vastaava tuotantopäällikkö Jarmo Kaatranen. Ilkka Kylä-Vainion luoman perheyhtyrityksen saha hankkii pikkutukkia, läpimitaltaan 10–13 senttimetriä ja tukkia aina 25 sentin läpimittaan asti, pääkokoluokka on Kaatrasen mukaan 3,1-metrinen, latvaläpimitaltaan 13–17-senttinen tukki. Metsähallitus on nyt suurin tukin toimittaja. Tukista 90 prosenttia tulee 150 kilometrin säteeltä sahasta. Korhosen penäämä puunosto kasvaa, kun sahalle nousee kolme uutta kuivaamo, minkä jälkeen sahatavaraa syntyy vuodessa noin 300 000 kuutiometriä. Tukkia käytetään 700 000 kuutiometriä.

Keitele Timber jalostaa noin 70 prosenttia sahatavarasta liimapuiksi. Kaikkiaan sahalla ja liimapuutehtaalla ahertaa 78 ihmistä, metsissä puunostossa, korjuussa ja kuljetuksissa työtä on selvästi suuremmalle porukalle. Tukkia hujelsi retkeläisten katseiden edestä teriin noin 200 metriä minuutissa. Mutta ei niin kiire, ettei jokainen pölkky röntgenkuvattaisi. Tietokone analysoi kuvat ja lähettää informaation kääntimille, jotka kääntävät

kunkin pölkyn asentoon, jossa terät viipaloivat siitä optimaalisen sahatavaran sadon. Liimapuusta valtaosa viedään Aasiaan, eniten Japaniin. Sahatavarasta 30 prosenttia myydään Eurooppaan, loput Pohjois-Afrikkaan. Tähän asti paras vuoro on sahanut 17 300 tukkia kahdeksassa tunnissa. Työntekijät saavat perustuntipalkan päälle tuotantolisän, sitä isomman mitä vähemmän katkoin pölkkyt kiitävät terien lävitse. ”Ainakin 80 prosenttia työvoimasta on kemijärveläisiä, paluumuuttajia on ollut ja on jatkossakin, jos tarvitaan”, Kaatranen sanoi.

Kiertokirje kielsi poimintahakkuut

Väitöskirjaa tekevä tutkija Hanna Lundmark kertoi metsien ja hakkuiden kehitymisestä Norlannissa eli Ruotsin pohjoispuoliskossa. Ruotsissa on ollut yleinen käsitys, että avohakkuihin perustuva metsätalous alkoi 1950-luvulla. Lundmark ja tutkijakollegansa ovat käyneet läpi valtavan määrän Ruotsin metsiä käsittelevää tutkimus-, lehti- ja kuva-aineistoa. Avohakkuut ovatkin paljon vanhempi ilmiö kuin on luultu. ”Pohjois-Ruotsin metsien hyväksikäyttö oli intensiivisimmillään 1883–1900. Vain suurin laatupuu kelpasi silloin”, Lundmark kertoi.

Yksipuolisesti sahaukseen painottunut puun jalostus alkoi kuitenkin näkyä yhä rajummin ja rajummin metsissä, tukin määrämittahakkuiden jälkeinen puuston harvuus ja vähäinen kasvu herättivät keskustelun ja kiinnostuksen hyvään metsänhoitoon. 1900-luvun alun aikoihin rakennetut massatehtaat loivat kysyntää pienimittaiselle puulle. Vuonna 1883 perustetun Föreningen Skogskulturin lehdessä keskusteltiin vilkkaasti metsänhoidosta. Metsän korkea tuotto yhdistettynä varmistettuun uuteen kasvuun innosti monia. Kulutus ja luontainen uudistaminen olivat käytössä.

Jakso 1900–1920 oli taistoa poimintahakkuiden ja avohakkuiden välillä, Lundmark kertoi. Sitten koittivat taloudellisesti vaikeat ajat ja halu laittaa rahaa metsänviljelyyn väheni. Harsinta voitti uudelleen alaa metsien käsittelyssä 1920–1940, kunnes jaksolla 1940–1960 avohakkuut ja viljely tulivat Pohjois-Ruotsin metsien käsittelyn valtamenetelmäksi. Metsäteollisuus oli laajentunut ja se alkoi vaatia tehoa ja pitkäjänteisyyttä puuntuotantoon ja hankintaan. Metsäntutkimus vahvistui ja Saksasta haettiin lisää tietoa ja intoa kestävään puuntuotantoon.

Ruotsin metsähallitus, Domänverket lähetti vuonna 1950 kiertokirjeen, joka kielsi tukkien poimintahakkuut valtion mailla ja velvoitti uudistamaan määrämintahakkuissa syntyneitä harveikkoja tuottaviksi metsiksi. ”Historia toistaa itseään ja Ruotsissa on kaiken aikaa keskusteltu metsien hakkuutavoista”, Lundmark sanoi. ”Metsäammattiväen keskuudessa on ollut kantava ajatus, että 1950-luvulta yleistyneet avohakkuut ja viljely pelastivat ruotsalaiset metsät tuholta”.

Kuitupuun hinnan nousu muutti paljon

Tohtori Lars-Helge Baekkelund kertoi, kuinka Norjan metsissä siirryttiin tasaikäisrakenteiseen metsätalouteen. Maan yksityismetsiä koskeva metsän suojelulaki säädettiin vuonna 1932. Vanhat hakkuutavat piti hylättävän, nuoria metsiä tuli harventaa, kypsiä metsiä uudistaa asianmukaisesti. Valtion metsien inventoinnit toivat tietoa metsistä, samoin muu metsien tutkimus ja kokemukset hakkuiden tuloksista. Kuitupuun hinnan raju nousu käänsi tavallisten yksityisten metsänomistajien mielet suopeiksi metsänhoidolle ja neuvonnalle. Kuitupuusta maksettiin 50 kruunua kuutiometrille tienvarressa sodan loputtua, mutta hinta oli sitten 50-luvulla pitkään yli sata kruunua.

Sellu- ja paperitehtaiden lopetukset ovat koetelleet Norjan metsänomistajia kovin ja kuitupuun vienti Ruotsiin on kasvanut rajusti ja voi kasvaa yhä, kun itänaapurissa esimerkiksi Södra ja SCA kasvattavat nyt havusellun tuotantoa melkoisesti. Norjan metsätalous muuttui paljon 1950- ja 1960-luvuilla. Taimituotanto kehittyi laajaksi, metsätieverkosto tiheni ja mahdollisti hakkuut syrjäisilläkin seuduilla. Karjan laidunnus metsissä hiipui vähiin. Metsänviljelyn vuotuinen pinta-ala nousi 10 vuodessa 1940-luvun lopun 25 000 hehtaarista 50 000 hehtaariin. Tohtori Helle Serup kertoi Tanskan metsätaloudesta. Maan pinta-alasta oli 100 vuotta sitten kolme prosenttia metsän peitossa, nyt 14 prosenttia ja metsäala kasvaa koko ajan erityisesti maan länsiosissa.

Ilmaston muutos - hyöty ja uhka

Metsänhoitaja Antti Koskimäki esitteli Suomen metsätalouden murroskohtia kaskitalouden ja tervanpolton ajoista tähän päivään. Tervaa tuotettiin parhaimmillaan 22 miljoonaa litraa vuodessa, mihin kului noin puoli miljoonaa kuutiometriä mäntyä. Valtakunnan

metsien inventoinnit ja nykyaikainen tiedonkeruu metsistä kirkastuivat kuulijoille. Avoimuus on lisääntynyt ja niin kansallisen kuin alueellistenkin metsäohjelmien laadinnassa ovat mukana laajat piirit metsistä kiinnostuneita tahoja.

Vanhempi tutkija Kari Mäkitalo Luonnonvarakeskuksesta kertoi ilmaston muutoksen vaikutuksista Lapin metsiin. Vuotuinen kasvukausi pitenee 40–50 päivällä ja terminen talvi lyhenee 2–4 kuukaudella. Puuston kasvu nousee nykyisestä 2,5 kuutiometrillä 5–6 kuutiometriin vuoteen 2100 mennessä. Ohut lumipeite päästää roudan selvästi nykyistä syvemmälle. Maan ilmavuus säilyy hiekkamailla hyvänä, mutta hienojakoisilla hiesu- ja savimailla maan ilmavuus heikkenee.

Elämää ennen ja nyt, monipuolisesti

Vierailimme Lapin metsämuseolla, Järvisen Aihkikossa Naarmankairassa, saksalaisten huoltotukikohdan leipomon raunioilla Lautavaarassa, Mottimetsässä eli tuhathehtaarisella Pilkkeen ulko-oppimisalueella ja kuulumme hyvät esitykset valtion mailta löydettyistä kulttuuriperintökohteista ja A. E. Järvisen taiteesta. Arkeologi Hanna Kelola-Mäkeläinen kertoi projektista vuosilta 2010–2015, jossa kymmenen arkeologia löysi valtion mailta noin 10 000 suojeltavaa kulttuurihistoriallista kohdetta ja lisäksi noin 2 000 toisen maailmansodan aikaista kohdetta. Kohteet ovat nyt kortistoituina ja kartoilla. Tärkeä osa projektia oli kouluttamaan metsäalan toimijat niin, ettei kohteita pääse vahingoittumaan tai tuhoutumaan metsätöissä. Suosittelemme tutustumista sivuihin www.metsa.fi/inventointiraportit, www.kantapuu.fi ja www.ulapland.fi/feeniks. Viime mainitun linkeistä aukeaa paljon varsin koskettavaakin tietoa Lapin sodanaikaisesta ja -jälkeisestä historiasta.

Haikeaa sävyä retkeilyyn toivat Tanskan ja Lapin metsämuseot. Tohtori Helle Serup kertoi, että Tanskan metsämuseo Hörsholm suljetaan ja edessä on muutto yhteen maatalousmuseon kanssa. Ensi vuonna olisi ollut Tanskan vuoro järjestää pohjoismainen metsähistorian konferenssi, mutta iso murros sitoo kaikki voimavarat. Museoamanuenssi Tuija Alariesto kertoi, kuinka valtava merkitys vapaaehtoisella talkootyöllä on ollut aikoinaan metsämuseon rakentamisessa. Nyt ei vapaaehtoisia löydy. Hieno laaja museo on auki kesäelokuun ja tilauksesta, nyt harkitaan avaamista joului-

Retkeläiset A. E. Järvisen ystäviensä kanssa rakentaman Marasen kämpän pihapiirissä.

turismin ajaksi. Metsäpalveluyrittäjä Risto Kelloniemi Metsäpalvelu Oy:stä aikoo järjestää museon alueella matkailijoille vanhan ajan metsätöitä, puun kaatoa, sahausta justeerilla ja hevosajoa. Yritys työllistää yhdeksän metsuria pääosin metsänhoitotöissä. Töitä olisi isommallekin joukolla, tekijöitä ei ole.

Porotilan savusauna, Pilke, Arktikum

Vierailimme Sierijärven porotilalla, joka edusti lappilaista omatoimisuutta ja toimeliaisuutta parhaimmillaan. Yrittäjät Ari Maununiemi ja Sampo Pasma kattoivat makoisat poronkäritykset retkeläisille. Savusauna pehmitti paljon kokoussalissa ja bussissa istumisen jäykistämiä kehoja ja moni pulahti Sierijärven syysvilakoissa laineissa. Tilalla on noin 250 poroa ja 100 hehtaaria metsää. Kysymyksen metsän käytöstä vastasi Maununniemi ”we built it or we burn it”. Isot kodat kuten muutkin rakennukset ovat Maununiemen ja isänsä kätten työtä. Komeat sarvipäät siirtyivät kännyköihin ja kameroihin kotiin kuskattaviksi. Porotalouden vuodenkierto tuli tutuksi. Matkailu tuo 85 prosenttia yrityksen tuloista. Sesonki kestää noin neljä kuukaut-

ta. Nyt on myynnissä talvikausi 2017/18. Facebookissa näkyvät monien asiakkaiden arviot selittävät hyvän menekin. Metsähallituksen Pilke-talo toimi tukikohtanamme, Pohjanhovi majapaikkana. Pilke ja viereinen Arktikum sekä Lapin maakuntamuseo tulivat tutuiksi retkeläisille. Jatkuva uusiutuminen kuvaa hyvin niin Pilkkeen kuin Arktikuminkin toimintaa.

Hieno kokonaisuus, jatko syytä turvata

Olen ollut mukana aika monilla metsäretkeilyillä siten vuoden 1974, jolloin valmistuin metsänhoitajaksi, pitkällä, lyhyellä, märillä, kuivilla, Suomessa, muualla. Pohjoismaisten metsähistorian seurojen retkeily sijoittuu todella korkealle mielessäni. Asiaa ja kohteita oli runsaanlaisesti, muttei kuitenkaan liikaa. Kokonaisuuden vetäjä Antti Koskimäki, Luston Reetta Karhunkorva ja Leena Paaskoski sekä Pirkko Kivinen olivat onnistuneet luomaan hienon kokonaisuuden. Siitä kiitokset! Kiitokset haluan osoittaa myös Kristiina Vuopalalle, tiedon siirron mestarille ja hänen osaaville joukoilleen. He olivat paneutuneet huolella retken onnistumiseen siinä onnistuen!

Tiedekeskus Pilkkeessä riitti nähtävää.

Pohjoismaisen konferenssin osanottajat Arktikumin portailla. Kuva Arktikum.

Islantilaiset eivät olleet mukana tällä kertaa lainkaan. Bussiin, luokkiin ja kohteille olisi mahtunut nähtyä isompikin joukko osallistujia, myös Suomesta. Nyt olisi hyvä miettiä, kuinka lisätä kiinnostusta metsähistoriaan. En oikein usko, että kustannukset olisivat syy olla

pois retkiltä. Tiedon puute voi olla, tai väärä tieto; kuvitellaanko metsähistorian harrastus ehkä jonkinmoiseksi akateemiseksi puuhasteluksi? Pohtikaamme sitä!

Juha Aaltoila

Kotimaan retkeily Kymenlaaksossa

Tiedontäyteinen syysretki Kymijoen laaksoon

Metsähistorian Seuran syysretkeily suuntautui tänä vuonna Kymijokilaaksoon, sen eteläjuoksulle. Tiedontäyteiset kaksi päivää kertoivat metsäteollisuuden synnystä, noususta ja paperin vaikeuksista 2000-luvulla, metsäyhtiön ammattilaisten koulutuksesta, modernista veneteollisuudesta, vanhasta ruukkimiljööstä, ja keisarillisesta suvimenosta Langinkoskella. Oman kiintoisan säikeensä viikonlopun tiiviin kiintoisaan kudokseen toi Helene Schjerfbeckin elämä ja taide.

Virran voima ja meriväylien läheisyys vetivät sahateollisuuden uranuurtajia Kymijoen varteen jo 1700-luvulla. Haminalaiset kauppiat perustivat kuusiraamisen sahan Myllykoskelle vuonna 1730. Saha jäi sitten Turun rauhassa Venäjän puolelle, jolloin kauppiat pystyttivät sahan Ummeljoelle. Kaksi yrittäjää osti sahan ja myllyn vuonna 1880. Saha paloi 1885, minkä jälkeen tuotanto keskittyi hiokkeeseen ja pahviin. Vuoden uurastus tuotti hioketta noin 950 tonnia ja 38 tonnia pahvia.

Kauppias Hannula sai luvat perustaa sahan ja hiomon Myllykoskelle vuonna 1887. Kotka-Kouvola rata valmistui vuonna 1890. Se ei auttanut Hannulaa, vaan hiomo meni nurin 1891, jolloin sen osti porilaiseen kauppiassukuun kuulunut insinööri Claes Björnberg. Hänellä oli alan kokemusta jo Karhulan hiomosta. ”Kaikki saivat saatavansa, jopa Hannulakin sai rahaa”, kertoi pitkän työuran Myllykosken palveluksessa tehnyt metsänhoitaja Pentti Johansson. Vuonna 1911 Björnbergit perustivat Myllykoski Träsliperin. Hiokkeen markkina veti huonosti ja pahvin tuotantoa lisättiin. ”Puu ui Kymijokea pitkin tehtaalle. Puu nostettiin virrasta hevosvoroilla, kuorittiin ja hevoset vetivät pölkyt kiskoja pitkin hiomoon.”

Pahvin tuotanto loppui vuonna 1905, jolloin aloitti Björnbergien ensimmäinen paperikone. Viipurin konepajan rakentama 210 senttimetrin levyinen kone tuotti vuodessa 950 tonnia ruskeaa käärepaperia. Seu-

raava paperikone tilattiin Saksasta vuonna 1908 ja se tuotti jo vuonna 1909 noin 3 400 tonnia sanomalehtipaperia. Yhtiö kasvoi, vanhan hiomon paikalle rakennettiin vesivoimala ja uusi hiomo aloitti. Paperi vietiin valtaosin Venäjälle.

Waldenin suku paperintuottajaksi

Rudolf Walden erotettiin armeijan palveluksesta vuonna 1902, koska hän ei hyväksynyt laittomia kutsuntoja. Mies ryhtyi paperinmyyjäksi Pietariin. Myllykoskelle hankittiin kolmas paperikone, joka tuotti enimmäkseen käärepaperia. Tehtaat jäivät punaisten haltuun vapaussodassa ja pysähtyivät tammikuussa 1918. Björn Björnberg joutui ensin punaisten vangiksi ja sitten surmaamaksi Porvoon saaristossa Pellingissä. Järkyttynyt isä Claes vetäytyi teollisuudesta eikä suvussa ollut jatkajaa. Tehtaan johtoa tarjottiin Rudolf Waldenille, joka oli jo tuolloin jalkaväenkenraali. Hän osti kolmasosan Myllykosken osakkeista 30.12.1918. Walden oli ostanut jo aiemmin itsensä Ab Simpeleen suurimmaksi omistajaksi ja johti sitten sekä Myllykoskea että Simpelettä. Oman sellutehtaan puute oli iso mutta lyhytaikainen ongelma, sillä Waldenin johdolla ostettiin osake-enemmistö Jämsänkoski Oy:stä. Kauppa turvasi sekä Simpeleen että Myllykosken tehtaiden sellun saannin. Samalla harpattiin aimo askel maamme metsäteollisuuden historiassa, syntyi Yhtyneet Paperitehtaat 30.7.1920.

Metsänhoitaja muuttaa, kun käsky käy

Pentti Johanssonin isä toimi metsänhoitajana Simpeleellä ja sai Waldenilta vuonna 1926 kirjeen, jossa Walden ilmoitti ”olevansa mielissäänsä, että Johansson on samaa mieltä Myllykoskelle muutosta.” Yhtyneet, Enso, Tampella ja Ahlström perustivat porukalla Sunila Oy:n vuonna 1928, Kotkan sellutehdas jalosti mäntyä osakkaiden tarpeisiin. Yhtyneiden Paperitehtaiden pääkonttori toimi Myllykoskella. Puunhankintaan oli kaikille tehtaille omat hankinta-alueensa, joiden toiminta ulottui Savon pohjoisosiin asti. Kenraali Walden täytti

Pentti Johansson sen tammen juurella, jonka istuttamista hän ja Marski olivat ihailemassa vuonna 1938.

60 vuotta vuonna 1938. Uuden komean toimisto- ja virkailijakerhotalon pihaan istutettiin tammi; työtä ja synttäreitä kunnioittivat läsnäolollaan muiden muassa marsalkka Mannerheim ja kahdeksanvuotias Pentti Johansson. ”Suojeluskunta toimi aktiivisesti, Mannerheimkin seurasi joukon ampumakisoja.”

Yhtiö oli rakentanut vuonna 1936 kauniin kirkon, ”sosiaalinen työ oli hienoa.” Juuso Waldenin aikana tarjottiin työntekijöiden perheille markan hintaan tontteja, joille rakentaa oma koti. Rudolf Walden toimi puolustusministerinä sodan aikana, C. G. Björnberg toimi yhtiön hallituksen puheenjohtajana, Juuso Walden toimitusjohtajana.

Omapäinen Juuso, varovainen Björnberg

Juuso Walden toimi omapäisesti patruunan ottein ja tilasi esimerkiksi kipsilevytehtaan Englannista vuonna 1949. Seuraava vuosikymmen, 1950-luku alkoi sitten ikimuistoisella Korean suhdanteella. Kantohinnat nousivat 120 prosenttia, puun tehdashinnat 250 prosenttia, sellun hinta viisinkertaistui ja paperin hinta kaksinkertaistui. Vuosi 1951 oli kaikkien aikojen paras metsäteollisuudelle. Juuso Walden halusi investoida, varovainen C. G. Björnberg pelkäsi velkaa. Waldenin ja KOP:in joukkue osti Yhtyneiden osakkeita kilpaa Björnbergin ja SYP:in joukkueen kanssa. Yhtiökokouksessa äänestettiin ja Björnbergien leiri voitti äänin 4-2. Suomen Kuvalehti otti kantaa kiistaan ja sanoi sitä kielipoliittiseksi ongelmaksi.

Björnbergien ryhmä teki esityksen jaosta, toisen osan muodosti Myllykosken ja Sunilan kokonaisuus, toisessa potissa oli muu teollisuus ja metsät. Walden sai valita ja otti metsät sisältäneen kokonaisuuden. Yhtyneille jäi taakaksi melkoinen tasinkojen maksu. Myllykoski sai niitä vielä 1960-luvullakin ja voi muutenkin hyvin. Kotimainen konepajateollisuus kehittyi ja kilpaili ulkomaisten valmistajien kanssa. Valmet rakensi Myllykoskelle paperikoneet vuosina 1961 ja 1970. Walden eläköityi Yhtyneiltä 1970-luvun alussa ja kuoli 1972. Seuraavaksi pääjohtajaksi nousi Niilo Hakkarainen.

Myllykoski alkoi kansainvälistyä hankkimalla Rhein-papier-yhtiön Saksasta vuonna 1962. M-real jysäytti pommin vuonna 1996 ostamalla 35 prosentin osuuden Myllykoskesta ja samassa Metsäliitto sai isäntiensä vaatimaa ja kaipaamaa puun oston valtaa kaakosta. Myllykoski kasvoi samoihin aikoihin rajusti Keski-Euroopassa, lähinnä Saksassa. Valikoimaltaan yksipuolinen tuotanto painottui SC-paperiin, alkoivat alamäki ja vaikeudet. Paperin kysynnän lasku pudotti hintoja, ”Björnbergin pojilla oli vaikeaa”, Johansson muotoilee. Myllykoski ja Rhein-papier myytiin velkoineen UPM:lle, Metsäliitto myi oman osuutensa. Myllykosken 60 vuoden elinkaari itsenäisenä yrityksenä päättyi sinne mistä alkoikin eli UPM:n syliin. Vuodesta 1892 alkanut 119 vuoden teollisuushistoria katkesi UPM:n ilmoitukseen ”tehdas suljetaan vuoden 2011 loppuun mennessä.” Pentti Johansson sanoo olleensa 37 vuotta töissä talossa, hyvällä ja haikkealla mielellä.

Kymi koulutti itse osaajat metsiinsä...

Kymi Oy koulutti pitkään itse metsäalan osaajia puuta tuottamaan, ostamaan ja korjaamaan. Yhtiö osti Sippolan kartanon vuonna 1916. Kuningatar Kristiina lahjoitti kartanon 1600-luvulla valtaneuvos Lorenz Creutzille. Sittenkin kartanoa omisti pitkään von Daehnen suku, jonka aikana rakennettiin paljon, muun muassa oma kirkko. Kartano siirtyi 1899 norjalaisen Halla Ab:n omistukseen. Metsänhoitaja Uolevi Kantanen esitteli retkeläisille kartanon metsätaloutta. Pitkän uran Kymillä ja sittemmin Tehdaspuulla tehnyt Kantanen kertoi kartanon metsien olleen Hallan aikana ”varametsänä”, puuta sai ostettua hyvin, joten omat puuvarat karttuivat ja metsät ikääntyivät. Vielä 1980-luvullakin oli vanhojen, yli 100-vuotiaiden metsien osuus noin 15 prosenttia metsäalasta. ”Vanhoja kuusikoita on paljon hävinnyt ja nuoria kasvatusmetsiä noussut tilalle”.

UPM on suojellut vanhaa metsää. Hienossa puulajipuistossa taas pistivät silmiin komeat lehtikuuset. Kantanen kertoi, että Sippolan metsien hoitoon kului 10-15 prosenttia kantorahatuloista, ”selvästi alle UPM:n metsien keskiarvon”. Kymi Oy:llä oli sodan jälkeen pula metsätyönjohtajista, joita sitten koulutettiin Sippolassa vuosina 1946 - 1967 kaikkiaan 160. Sitoutuminen yhtiöön oli kova, sillä miehet tulivat kouluun firman omilta työmailta. Opetuksessa sovellettiin yhtiön lomakkeistoa ja ohjeistoa kaikessa. ”Koulutetuista ammattimiehistä ovat eläköityneet UPM:lta melkein kaikki.” Tehdaspuu aloitti heinäkuussa 1968 ja koulu järjesti ”voimakasta sisäänajokoulutusta Tehdaspuuhun peruskursseilla, samoin toimihenkilöstön lisäkoulutusta.”

...ja tehtaille

Kuusankoskella toiminut Kymin ammattikoulu aloitti vuonna 1933 ja lopetti vuonna 2006. Koulun läpäisi noin 10 000 oppilasta. Työ kutsui valmistuneita selluja paperitehtaille, kotitalouslinja tuotti paperimiehille osaavia kodin hengettäriä. Komea, arkkitehtitoimisto Selim A. Lindqvistin suunnittelema kivitalo toimi sotasaarialana, jossa oli peräti 1 800 hoitopaikkaa sodan särkeille. Haavoittuneita tuotiin junalla noin 300 vuorokaudessa, enimmillään jopa 700. Kuntouttava

Uolevi Kantanen esittelee Halla-Sippolan tilan karttaa.

hoito jatkui muualla, jotta tilaa saatiin uusille potilaille. Talossa retkeilevissä seurueissa on ollut usein ihmisiä, joita on hoidettu täällä, samoin hoitajina ahertaneita lottia, kertoi UPM-Kymmenen Kulttuurisäätiön hallituksen puheenjohtaja Eero Niinikoski. Säätiö perustettiin vuonna 2006. Se sai lähtöeväikseen osakesalkun, rahaa ja noin 800 arvosteosta, muun muassa Westerholmia, Simbergiä, Thoméa, Järnefeltiä ja uuden ajan mestareiden töitä. Nyt rakennuksessa toimii juhlatilojen ja kokoelmien ohella Steinerkoulu, iso päiväkotikolmessa vuorossa ja musiikkiopisto.

Kelpo vahtimestari

Sodan jälkeinen valvontakomission aika oli apeaa Suomelle. ”K. A. Fagerholm lähetti vuonna 1946 nootin, joka velvoitti hävittämään kuvat ja muistomerkit, jotka olivat Moskovon välirauhan hengen vastaisia.” Koulun vahtimestarin piti tuhota ison aulan seinistä suuret maalatut freskot, joissa muun muassa nuoria suoje-

luskuntalaisia hyökkää hiihtäen lumisen pellon yli, ja toisella seinällä oleva taulu, jossa Mannerheim seuraa Tampereen valloitusta korkealta mäeltä. Oiva vahtimestari toteutti käskyn omalla tavallansa ja välillä kanakaalla peitetyt kuvat ovat olleet katseltavissa vuodesta 1983 lähtien, kun nöyrystelevän luimukorvaisuuden paine alkoi vihdoinkin vähän hellittää.

Sisukas Sunila

Kotkan metsäteollisuus on luovinnut hankalien aikojen läpi ja jatko näyttää hyvältä, kiitos uusien investointien. Metsänhoitaja Pekka T. Rajala muistaa kovat päätökset, joilla suljettiin Summan, Tolkkisten ja Sunilan tuotantolaitokset. Mutta sisukkaan Sunilan kävi lopulta hyvin ja sellun tuotannon lisäksi Stora Enson tuore investointi ligniinin talteenottoon terävöittää kilpailukykyä. Ligniini korvaa jopa 90 prosenttia maakaasusta ener-

giantuotannossa ja tehdään hiilipäästöt romahtavat. Kotkan tehtailla on investoitu paljon; vanha paperikone tuottaa nyt uutta kartonkia, uusi laminaattipaperikone toimii kuten vanha sahakin. Puut vuonna 2015 MB Fundin omistukseen siirtyneille tehtaille kelkkovat Stora Enso ja Metsä Group.

Sunilan rakennukset, Aallon luoma kokonaisuus

Sunilan sellutehtaan sekä työntekijöille, työnjohdolle että herroille pystytetyt rakennukset edustavat Alvar Aallon laajinta työtä. Väljät asuinalueet olivat uutta ja toimivat esikuvana monille Helsingin lähiöille, kertoi Pro Sunilaa perustamassa ollut arkkitehti Rurik Wasastjerna. Pro Sunila haluaa estää Aallon suunnitteleminen rakennusten rappeutumista. Arkkitehtuurin opiskelijoita eri puolilta maailmaa on tutkinut Sunilan rakennuksia, tutkielmia ja oppilastöitä on tehty, mutta Wasastjernan mukaan ”pitäisi löytää japanilainen miljardööri rahoittamaan rakennuskannan kunnossapitoa”. Kotkan kaupunkia ei voi kehua suhtautumisesta ainutlaatuiseseen Sunilaan.

Sunilan tehtaan piippu ja Enson tähti.

Retkeläiset Alvar Aallon piirtämän kerrostalon edustalla.

Suomen Puuvenekeskus on mestareiden paikka

Telakkamestari Taneli Hakkarainen esitteli Suomen Puuvenekeskuksessa Kotkassa merenkulun ja veneenveiston historiaa raskaista hylje- ja silakkaveneistä uusia tekniikkaan upeassa valtameripurrossa. Puuveneartesaaneja valmistuu Haminassa kolmevuotisessa koulutuksessa. Työ Kotkassa koului monia nuoria edelleen ja heidän intohimoaan lajiin voi ihastella työtilojen yläpuolella kulkevalta sillalta työaikana maksutta.

Puuvenekeskuksen tilauskirjat ovat nyt täynnä kahdeksi vuodeksi. Esimerkiksi vuonna 1938 brittien rakentaman Blue Marlinin entisöinti vei aikaa seitsemän vuotta. Hakkaraisen mukaan moni asia oli yhä kunnossa, ”pronssiset kölipultit uuden veroisia”, mutta vene rakennettiin melkein kokonaan uusiksi. Vene ui taas lujaa; se oli viides EM-kilpailuissa. Masto on kannen alta huippuun mitaten 30 metriä korkea, ontto, Alaskan sitkankuusta ja painaa 700 kiloa. Kilpamiehistöä hahmottelee 13 ihmistä ja purjeita löytyy tuulen voiman tielle 580 neliömetriä.

Keisarillisia kesä

Emeritusintendentti Ragnar Backström esitteli keisarillista kalastusmajaa Langinkoskella. Backström edusti hyvin syysretkemme onnistuneita opasvalintoja eli mies oli mukana esimerkiksi merellä, kun leskikeisarinna Maria Fjodorovnan jäänteitä kuljettanut Esbern Snare -alus ja lippulaiva Pohjanmaa kohtasivat ja miehistöt oli komennettu riviin kannalle lippu-tervehdyksen ajaksi. Esbern Snare -alus saatteli leskikeisarinna Maria Fjodorovnan, Tanskan prinsessa Dagmarin jäänteitä Tanskasta Pietariin puolisonsa keisari Aleksanteri III:n viereen. Maria oli Venäjän viimeisen keisarin Nikolai II:n äiti. Backström oli kutsuttu mukaan syyskuussa 2006 Dagmarin muistojumalanpalvelukseen Iisakin kirkkoon, johon oli vaadittu vieraita saapumaan puoli tuntia ennen tilaisuuden alkua tiukkojen turvatoimien takia.

”Mitään turvatoimia ei ollut ja 1 200 kutsuvieraan sijasta kirkossa oli 13 000 ihmistä.” Venäläiset halusivat olla mukana mahtavassa, juhlallisessa tilaisuudessa, joka ei tullut kuuloonkaan Neuvostoliiton aikana.

Upeita pursia ja retkeläiset Suomen Puuvenekeskuksen aulassa. Korkea, kaarevaseinäinen rakennus, jonka seinät jatkuvat välittömästi katoksi, on nähtävyyksensä.

Ragnar Backström
selostaa Langinkosken
kalastusmajan
vaiheita.

Strömforsin kirkossa,
oppaana Marjut Ståhls.
Alttaritaulu on Helene
Schjerfbeckin maalaama ja
ainoa hänen maalaamansa
alttaritaulu.

Muuan V. Putin ansaitsi asiasta korkeat tyyllipisteet. Backströmin kertojan lahjoista voisi kirjoittaa pitkään. Hänen teostaan ”Keisarillisen perheen kesäinen keidas” on saatavilla ainakin internetin kautta.

Osattiin sitä ennenkin

Syysretkemme teemoituksessa kohtasivat vanha ja uusi viehättävästi. Strömforsin ruukilla Ruotsinpyhtäällä sahattiin tukkia ja taottiin rautaa vesivoimalla ja taotaan yhä näytösluontoisesti. Oppaana toimi Marjut Ståhls. Ruukin kirkon alttaritaulun ”Kristuksen ylösnousemus”

maalasi vuonna 1898 nuori, aloitteleva maalari Helene Schjerfbeck. ”Tulipahan sekin tehtyä”, kerrotaan Schjerfbeckin (1862–1946) todenneen taulusta. Korkean maalauksen yläosan eli vuorten huiput ja taivaan maalasi taiteilijan ystävä Maria Wiik. Itsekin retkellä mukana ollut Ritva M. Koskimäki selosti Helene Schjerfbeckin vaiheet aloittelevasta maalarista maailmankuuluksi taiteilijaksi. Yhteydet Helenen ja metsänhoitaja Einar Reuterin (1881–1968) välillä tulivat myös selviksi. Kirjailijana ja taidemaalarina Reuter käytti nimeä H. Ahtela.

Juha Aaltoila

Koivu, Kalm ja Turun akatemian väitöskirjat

Metsähistorian Seura järjesti 15.11.2016 Tieteiden talossa seminaarin, jossa tarkasteltiin Pehr Kalmin toimintaa. Tilaisuuteen osallistui yli 20 asiasta kiinnostunutta. Puheenjohtajana toimi Kari Mielikäinen.

Pehr Kalm eri puulajien hyödyn selvittäjänä

Kotimaisten kasvien tuottaman hyödyn tutkimusohjelma

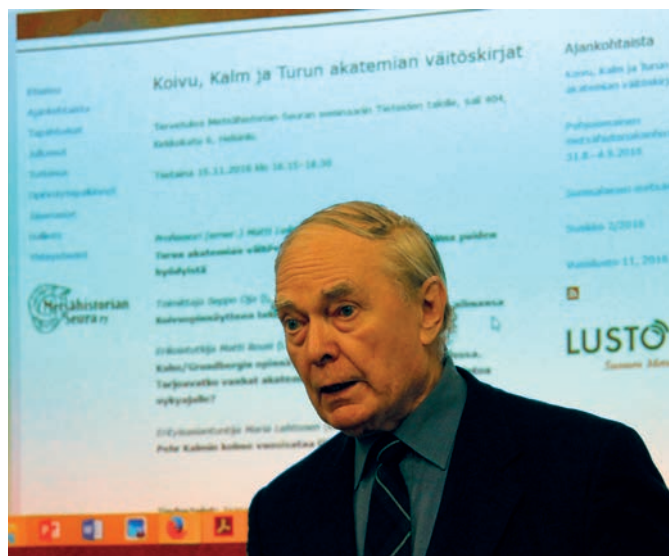
Turun Akatemiassa tarkastettiin loppuvuodesta 1753 C. F. Leopoldin opinnäyte, joka käsitteli kotimaisia kasvejamme. Tutkielma ei ollut laajuudella pilattu; vain 12 pienehköä painosivua, mutta sen sanoma oli merkittävä. Työn ohjaaja, nuori professori Pehr Kalm esitti siinä Suomen luonnon tutkimista koskevan ohjelman 64 kysymyksen muodossa.

Esityksen johdannossa Kalm painottaa, että valtakuntaan on saatava vaurautta, minkä vuoksi vientikauppaa on edistettävä ja ulkomaista tuontia supistettava. Jos eri paikkakunnilta kerättäisiin tiedot kasvien hyödyllisyydestä, saataisiin vähitellen täydellinen Suomen luonnonhistoria, oli tutkimusohjelman lopullinen tavoite.

Ensiksi olisi otettava selville, mitkä kasvit kullakin paikkakunnalla kasvavat. Tärkeätä on kiinnittää huomiota eri kasvien käyttöön ravinnon sekä erilaisten juomien ja mausteiden raaka-aineena. Kun tutkimusohjelmassa luetellaan lopuksi kasvien mahdollisuudet muun muassa kirppujen, paarmojen ja hyttysten karkotteena, on lähes koko 1700-luvun maatilatalous käyty läpi.

Pehr Kalmin ohjaamat tai kirjoittamat metsänhoidolliset opinnäytetutkielmat

Neljännesvuosisadan ajan kestäneen akateemisen opettajauransa aikana Pehr Kalm ohjasi yhteensä 146 graduuolitutkielman laadintaa. Metsänhoidollisia aiheita oli määritelmästä riippuen 8–14 nidettä, joskin yli puolet näistä voidaan laskea dendrologiseen tai puutarhanhoidolliseen kirjallisuuteen. Metsäteknologiaan luettavia tutkielmia edusti vain C. G. Winqvistin tarkastelu lautojen edullisimmasta sahauksesta.

Metsien taloudellista merkitystä valaisevia tutkielmia Kalm ohjasi useita. Varsinaisia ekonomisia laskelmia ei näihin sisällynyt vaan tarkasteluissa pitäydttiin yleisiin ajatuksiin Jumalan siunauksesta ja lahjoista. – Siirtyessään myöhemmin tarkastelemaan ulkomaisten puulajien viljelymahdollisuuksia Suomessa Kalm tosin kiteyttää metsänhoidollisen ohjelmansa olennaisen sisällön kokonaiseksi ekologiseksi tutkimusohjelmaksi.

Kalmilla oli mielessään laatia kokonainen sarja puulajimonografioita, mitä todistavat 1750-luvulla ilmestyneet opinnäytteet tammen, omenapuun, haavan, koivun ja pähkinäpensaaromaan ominaisuuksista ja hyödyistä. Näitä täydensivät myöhemmin tutkielmat katajasta lääkekasvina ja omenapuun menestymisestä Suomessa.

Monet Kalmin johdolla laaditut tutkielmat sisältävät hyvää tarkoitettavia neuvoja, jotka muistuttavat niitä uusmerkantilistisia ohjeita, joita tänään satelee valtion vaurastuttamiseksi ja viennin edistämiseksi. Toivoa vain sopii, että nykypäivän hallitusmiehet onnistuvat paremmin kuin 1700-luvulla eläneet edeltäjänsä!

Matti Leikola
professori (emerit.)

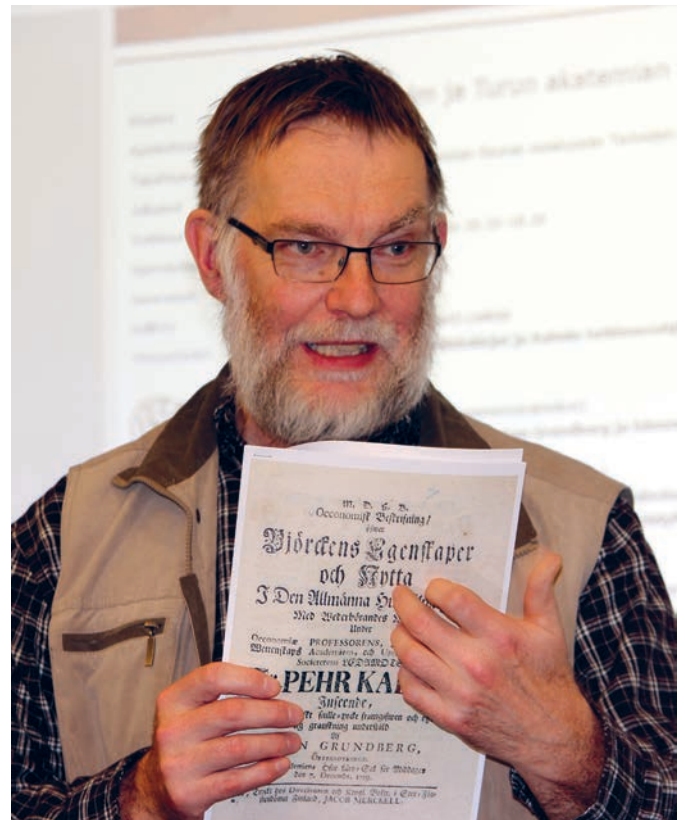
Kalmin koivujulkaisun respondentti Johan Grundberg

Respondentti oli opiskelija, joka oli joskus kirjoittanut tekstin mutta ainakin jonkin verran osallistunut opin-
näytetekstin laatimiseen. Ainakin hänen tehtävänsä oli
työn esitysvaiheessa “respondeerata” eli selostaa työtä
ja vastailla preeseksen eli työn ohjaajan ja yleisön esit-
tämiin aihetta koskeviin kysymyksiin ja siten osoittaa
kypsyytensä kandidaatin tai maisterin arvoon. Tärkein
tehtävä kuitenkin oli, ainakin ohjaajien mielestä, että
respondentti maksoi julkaisun painokulut. Respon-
dentin nimi on mainittu pienellä nimilehden alaosassa
ja sitä ei yleensä edes huomata. Ohjaajan nimi on isolla
ja yleensä kaikki työt menevät hänen nimiinsä. Poik-
keuksen tekevät vain sellaiset opiskelijat, jotka ovat
saaneet myöhemmin mainetta elämässään. Siten tie-
dämme, että Anders Chydenius on tekijänä Kalmin
johdolla tehdyssä tuohivenekirjoituksessa.

Johan Grundberg, Kalmin koivujulkaisun respondentti,
ei herättänyt huomiota myöhemmillä saavutuksillaan.
Matrikkelitiedot ovat suppeat: kauppiasisä, puoliso mut-
ta ei lapsia, ammattimaininta “kalastaja” viittaa epäon-
nistumiseen elämässä. Pohjalaisen osakunnan nimikirja
vielä muotoilee Grundbergin opintojen jälkeistä elämää:
“... vietti aikaansa Vaasassa kunnes alkoi kalastajaksi”.
Positiivinen yksityiskohta on Grundbergin opintojen
jatkaminen ja valmistuminen maisteriksi teologian his-
toriaan liittyvällä työllä vuonna 1766. Siinä kaikki!

Johan Grundberg oli isonvihan jälkeen Ruotsin Än-
germanlandista Vaasaan tulleiden perheiden lapsi. Isä
oli Petter Grundberg, joka tuli lahden yli mahdollisesti
kalastajaksi, mutta eli elämänsä krouvarina ja viinan-
polttajana. Äiti Sara Töhlberg oli monilapsisen Töhl-
bergin perheen tytär. Töhlbergit nousivat sosiaalisesti
nopeasti Vaasan porvariston huipulle, ja Johan Grund-
bergin eno, Niels Töhlberg, oli aikansa johtavia laivu-
reita ja kauppiaita. Johanilla oli myös sisar, jonka tyttä-
rien kautta suku on jatkunut näihin päiviin. Koulutielle
Grundbergin porvarispojan sai Töhlbergin kunnianhi-
moinen suku ja se, että Vaasan triviaalikoulu sattui ole-
maan parin korttelin päässä perheen kotoa.

Johan osallistui isänsä liiketoimintaan opiskelujensa
jälkeen. Viinanpolton rajoitukset vaikeuttivat kuiten-
kin menestyvää elinkeinoa ja hän joutui siirtymään

päätömiseksi kalastajaksi. Kalastusta perhe oli var-
maan harjoittanut muun ohessa koko ajan. Johan
Grundberg avioitui pari vuotta maisteriksi valmistu-
misensa jälkeen Katarina Hammarin kanssa. Perhee-
seen syntyi kaikkiaan viisi lasta, mutta perheellä ei
ollut onnea. Esikoinen syntyi raajarikkona ja kolme
lapsista kuoli aivan pieninä mahdollisesti rokkoon. Ta-
loudellisesti perhe oli ahtaalla, kun Johanille tuli äkkiä
tulleen viinanpolttokiellon takia vuonna 1772 vielä isot
sakot maksettavaksi laittomasta polttoon ryhtymisestä,
kun hän ei ollut raaskinut tai ehtinyt hävittää käymässä
olevaa mäskiänsä.

Johan Grundberg kuoli 47-vuotiaana ehkä hukkumalla
vuonna 1784. Kirkon hautauskirjassa hänen ammatik-
seen on kirjoitettu maisteri. Johanilta jäi leski Katarina,
14-vuotias raajarikko esikoinen Emanuel ja 7-vuotias
Johannes. Johannes alkoi kalastaa perheen elättämisek-
si heti vartuttuaan. Viimeinen tieto Johanneksesta on,
kun hänet ilmoitettiin kalastuksessa kadonneeksi vuon-
na 1799. Raajarikko Emanuel aloitti viimeistään silloin
kalastamisen ja hukkui hankin vuonna 1805. Maisteri
Grundbergin leskirouva Catarina, kuten hänet titulee-
rattiin hautauskirjassa, kuoli Vaasassa vuonna 1809.

Seppo Oja

Kalm/Grundbergin opinnäytteen sisältö nykypäivän valossa

Pehr Kalm alkoi hoitaa Turun akatemian yksityistalouden keskittyvää professuuriansa vuonna 1753. Talousopin ajateltiin edustavan luonnontieteiden lopullista kehitystasetta ja professorin tehtäväksi tuli opettaa talolliset hyödyntämään valtakunnan niin rikasta luontoa tavalla, joka mahdollistaa miellyttävän elämän. Ainakin uransa alkuvaiheessa, jolloin koivuopinnäyte ilmestyi, Kalm ilmeisesti kirjoitti nämä julkaisut itse, sillä hän pyrki nostamaan uuden tieteenalan ja myös omaa profiliaan.

Kalmin aikojen ja nykyajan tilanteessa on yhtäläisyyksiä. Silloin kaivosteollisuus oli ylivoimaisen tärkeä osa ulkomaankauppaa ja puuta tarvittiin sekä malmin sulatukseen että myös kaivosteollisuuden tarpeisiin. Nykyajan tavoitteissakin metsistä ja puista haetaan hyötyjä perinteisen metsäteollisuuden hyötyjen ulkopuolelta. Kalmin johdolla tehty opinnäyte antaa mahdollisuuden tarkastella sen ajan käsityksiä nykytiedon valossa. Nykylukijaa kiinnostaa myös Kalmin lähestymistavan empiirisyys ja se, kuinka Kalm onnistuu liittämään havaintonsa laajempaan asiayhteyteen.

Kalm aloittaa koivujulkaisun kuvailemalla silloin määritellyt koivulajit, toinen on vaivaiskoivu ja toinen valkokoivu. Valkokoivut jakautuvat moniksi muodoiksi, jotka erotellaan lyhyen latinankielisen kuvauksen mukaan. Näitä koivumuotoja olivat muun muassa visakoiivu, jonka tunnistamisessa Kalm opastaa lukijaansa: tämän valkokoivun lehdet ovat pitkät, se kasvaa kalliolla ja auttaa vatsakipuun. Myöhemmässä luvussa Kalm kuvaa innostuneena visakoiivun hyötyjä ja kertoo oksavisan olevan hienointa visaa, juurivisaa hän kehottaa välttämään. Sitten hän keskustelee innokkaasti eri tavoista, joilla voi lisätä huonolaatuisten koivuyksilöiden visaisuutta.

Laaja mahla-osio kattaa yhden (kuudennen) luvun opinnäytteestä. Kalm tuntee hyvin vuorokautisen lämpötilavaihtelun vaikutuksen keväiseen mahlan nousuun; lisäksi hän pohtii monia käytännön seikkoja kuten tuulen vaikutusta siihen mille puolelle koivun runkoa valutusreiät kannattaa porata. Yleisesti mahlaosio on tärkeä historiallinen dokumentti, myös siksi että Kalmin julkaisu sisältää perusteellisia mahlareseptejä.

Ehkä kiinnostavinta tietoa nykyajalle tarjoaa koivun lääkintäkäyttöä käsittelevä viimeinen (kahdeksas) luku, sillä Kalmin aikaan yliopistokoulutetut papit toimivat maaseudun terveysasiantuntijoina. Koivun lääkekäyttö näyttää olleen suppeampaa kuin nykyisen homeopatia- kansanperinnelääkintäinnostuksen aikana voisi odottaa. Huomiota herättää se, että monet nykyajan perinteisinä lääkkeinä myydyistä luonnonvalmisteista olivat tuntemattomia Kalmille.

Matti Rousi

Pehr Kalmin kolme vuosisataa lähteissä

Tänä vuonna on tullut kuluneeksi 300 vuotta Pehr Kalmin syntymästä, ja vielä nykyäänkin Kalm on hyvin ajankohtainen. Kalmin elämäntyöhön ja merkitykseen voi perehtyä monenlaisten aineistojen ja lähteiden avulla.

Alkuperäislähteitä Kalmin ajoilta on saatavilla runsaasti, nykyisin myös internetin kautta. Esimerkiksi Kalmin väitöskirjat on julkaistu Kansalliskirjaston julkaisuarkisto Doriassa¹. Muista Kalmin omista julkaisuista keskeisin on *En resa til Norra America 1–3* (1753–1761), joka levisi jo Kalmin elinaikana maailmalla käännösinä. Suomeksi matkakertomuksista osa saatiin julkisuuteen vasta vuonna 1991².

Erilaisia Kalmiin liittyviä käsikirjoitusmateriaalejakin on säilynyt runsaasti. Esimerkiksi Kalmin luennoista tehtyjä muistiinpanoja löytyy muun muassa Kansalliskirjastosta ja Uppsalan yliopiston kirjastosta. Lisäksi digitoituna on Kalmin 1770–1771 pitämien Suomen ja Ruotsin kasveja koskevien luentojen muistiinpanot Åbo Akademin kirjaston internetsivuilla³. Runsaasti alkuperäistä materiaalia, kuten Kalmin Linnelle lähettämiä kirjeitä ja erilaisia kasvilistauksia, löytyy digitoituna The Linnean Society of Londonin internetsivuilta⁴.

Alkuperäismateriaalien lisäksi Kalmista on tehty runsaasti tutkimuksia, joista yksi keskeisimmistä on Martti Kerkkosen vuonna 1936 julkaistu oppihistoriallinen tutkimus Pietari Kalm talousopin professorina⁵. Uudempaa polvea edustavat esimerkiksi Rosemarie Tsubakin tutkimukset Kalmista⁶.

Luonnonvarakeskuksen tutkijan Maarit Heinosen vetämässä Pehr Kalmin kasvitieto -hankkeessa on puolestaan pyritty tuomaan laajan yleisön tietoisuuteen Kalmin kasviperintöä. Hankkeen työryhmä on koonnut eri lähteistä Kalmin kasvitietoja ja soveltanut niitä käytännössä. Esimerkiksi Kalmin Amerikan kasveja on tuotu Turun Piispankadulle hyödyntäen muun muassa Kalmin Pohjois-Amerikan matkan matkakertomusten ja herbaarionäytteiden antia. Hankkeen aikana on käyty läpi myös Kalmin luennoista säilyneitä muistiinpanoja, joista esimerkiksi puutarhanhoitoa koskevia vuoden 1769 luentoja on hyödynnetty etenkin Museo-viraston Louhisaaren museoon perustetussa kalmilaisessa hyötypuutarhassa.

Maria Lehtonen on työskennellyt Pehr Kalmin kasvitieto -hankkeessa ja työskentelee Kotimaisten kielten keskuksen erityisasiantuntijana Vanhan kirjasuomen sanakirjassa.

¹ <https://www.doria.fi/xmlui/browse?value=Kalm%2C+Pehr&type=author>

² Pehr Kalm. *Matka Pohjois-Amerikkaan*, suom. Anto Leikola. 1991.

³ <http://bibbild.abo.fi/hereditas/varia/kalms%20forelasningar/forelasningar.pdf>

⁴ Esimerkiksi Kalmin Linnelle lähettämiä kirjeitä on saatavissa osoitteessa <http://linnean-online.org/view/correspondence/Kalm=3APehr=3A=3A/Linnaeus=3ACarl=3A=3A.html>

⁵ Kerkkonen, Martti 1936: Pietari Kalm talousopin professorina. Oppihistoriallinen tutkimus. Historiallisia tutkimuksia XXII. Suomen historiallinen Seura. Helsinki.

⁶ Ks. esim. Tsubaki, Rosemarie 2011: Pehr Kalm. Suomalainen Amerikan löytäjä. Suom. Anto Leikola

Lusto mukana juhlimassa 100-vuotiasta Suomea

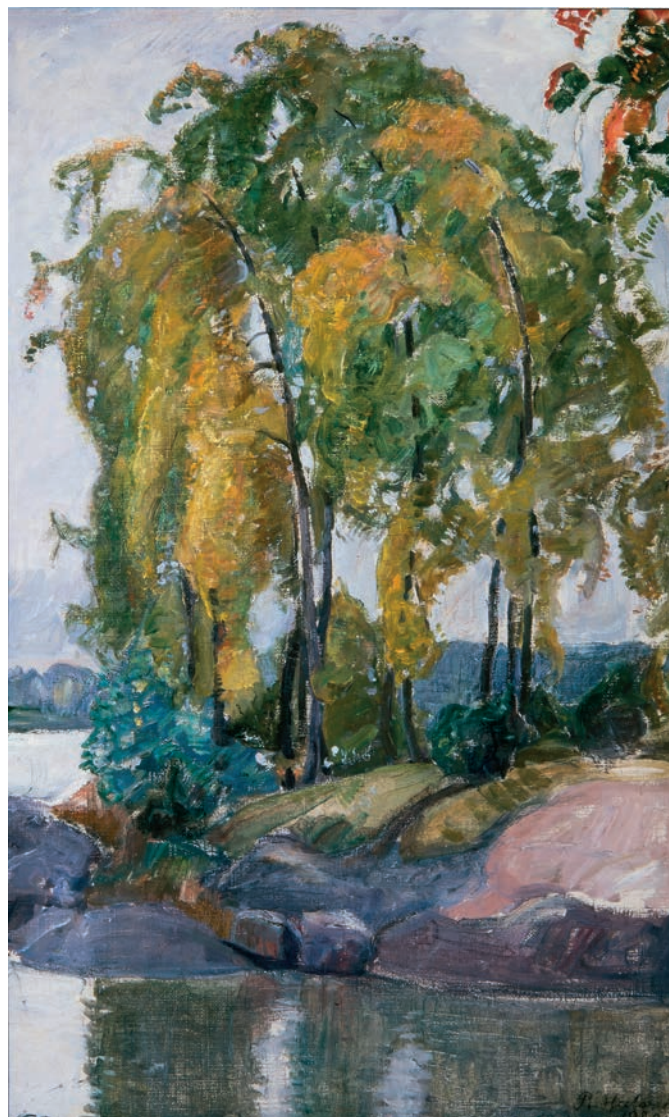
Vuoden 2016 kääntyessä loppuun, Lustossa suunnataan katseet jo tiukasti kohti tulevaa vuotta. Vuonna 2017 juhlitaan satavuotiasta Suomea. Koska metsillä ja metsien hyödyntämisellä on aina ollut suomalaisille suuri merkitys, haluaa Lusto olla mukana kertomassa metsäisen Suomen tarinaa ja vahvistamassa suomalaisten suhdetta metsään.

Lusto nostaa Suomen itsenäisyyden juhluvuonna toiminnassaan esille elävän, kehittyvän ja moniarvoisen metsäsuhteen ja haastaa kaikki suomalaiset pohtimaan omaa suhdettaan metsään. Luston Suhteessa metsään -kampanja on hyväksytty osaksi virallista Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuoden ohjelmaa.

Suhteessa metsään -kampanjassa suomalaiset pääsevät kertomaan omasta metsäsuhteestaan kuvin ja sanoin ja miettimään, mitä metsä heille merkitsee. Helmikuussa Lusto käynnistää muun muassa Metsäselfie eli Metsie-keruun, jossa tallennetaan suomalaisten metsäsuhteiden moninaisuutta. Metsiet tallennetaan museon kokoelmiin ja julkaistaan avoimena datana verkossa. Lisäksi vuoden 2017 aikana eri tapahtumien yhteydessä järjestetään Metsäsuohdeklinikoita, joissa kuka tahansa voi käydä puhumassa oman metsäsuhteensa tilasta.

Metsäsuhteen tarkastelulle kaikupohjaa ja näkökulmia tarjoavat Luston monipuoliset näyttelyt. Uusissa erikoisnäyttelyissä metsäsuhteita tarkastellaan taiteen keinoin ja taiteen kautta. Lisäksi Luston perusnäyttely laajentaa tarkastelukulmaa entisestään, tarjoten herätteitä erilaisten metsäsuhteiden rakennusaineiksi ja pohdinnan tueksi.

UPM-Kymmenen Kulttuurisäätiö tuo Lustoon huh-tikuussa 2017 taidenäyttelyn, joka tarkastelee, miten metsänkuvauksesta ammentava taide edesauttoi kansallisen identiteetin rakentamista sekä pohtii, millainen sen vaikutus on nykyisin. Näyttelyssä perehdytään metsän vihreään kultaan Suomen taiteen kultakauden teoksissa, suomalaisen metsän taidehistoriaan sekä metsänkuvauksen moninaisiin verkostoi-

Suomalaisessa kulttuurissa, taiteessa ja muotoilussa metsällä on ollut jo kauan vahva asema. Pekka Halonen: Syksyisiä haapoja. Kuva: UPM-Kymmenen Kulttuurisäätiö.

hin. Näyttelyn aikajänne ulottuu 1800-luvun lopulta aina 2000-luvulle saakka.

Näyttelyssä on esillä mm. Ali Munsterhjelman, A. W. Finchin, Berndt Lindholmin, Eero Järnefeltin, Gösta Diehlin, Hugo Simbergin, Inari Krohnin, Jalmari Ruokokosken, Jussi Mäntysen, Pekka Halosen, Sante-ri Salokiven ja Victor Westerholmin teoksia. Näyttelyn on kuratoinut UPM-Kymmenen Kulttuurisäätiön toiminnanjohtaja, FT Anna-Maria Wiljanen. Näyttely

Talven Selän taittajaisten polttopisteessä Suomen kehitysavun pitkä kaari – suomalaiset maailman metsissä

Metsähistorian Seuran perinteiset Talven selän taittajaiset pidetään 3.2.2017 Tieteiden talossa Kirkkokatu 6:ssa. Tilaisuudessa tarkastellaan ja keskustellaan suomalaisen kehitysavun pitkästä kaaresta aina 1960-luvulta alkaen nykypäivään. Tavoitteena on kolmen esityksen kautta saada selvyyttä siitä, mihin on pyritty, mitä on tehty ja millaisia vaikutuksia avulla on ollut. Asiasta tulevat alustamaan Markko Aho, Pekka T. Rajala ja Esa Haapasalo, joilla kaikilla on pitkä kokemus kehitysaputyöstä, mutta kullakin omasta perspektiivistään.

Ennen eläkkeelle siirtymistään Markku Aho toimi pitkään ulkoasianministeriössä mitä erilaisimmissa tehtävissä; tutuksi ovat tulleet niin Finnidan tehtävät Afrikassa kuin maamme kehitysavun pyrkimykset kansainvälisillä foorumeillakin. Pekka T. Rajala tulee arvioimaan asioita Stora Enson näkökulmasta, miten Enso Gutzeitin aikaan asetettu visio plantaasimetsien perustamisesta toteutuikaan. Pitkä on ollut yhtiön tie Indonesian, Sudanin ja Kenian taimitarha-, metsitys- ja tutkimushankkeista Kiinan ja Latinalaisen Amerikan puupelloille ja jalostusbisnekseen. Niras-konsult-

titoimistossa työskentelevä Esa Haapasalo puolestaan kertoo, mitä muutoksia käytännön kehitysavussa on tapahtunut viimeisten parin kolmen vuosikymmenen aikana. Monenlaista muutosta on tapahtunut niin metsäinventoinneissa kuin ihmisten osallistamisessa ja koulutuksessakin.

Maailman muuttuessa avun tavoitteet ovat eittämättä muuttuneet moneen kertaan, keinovalikoimasta puhumattakaan. Talven selän taittajaisissa onkin mielenkiintoista arvioida ja summata sitä, mitä suomalaiset metsämiehet ja -naiset oikein maailman metsissä ovat tehneet ja millainen jalanjälki tekemisistä on kohdemaan jäännyt. Tekeväälle aina sattuu ja jälkianalyysissa on aina syytä katsoa niin menestyksiä kuin epäonnistumisiakin. Kehitysavussa tavoitteet ja tekemiset ovat aina muuttuneet sen mukaan, mitä pyrkimyksiä kulloinkin vallassa olleilla poliittisilla päättäjillä on ollut niin koti- Suomessa kuin kumppanimaissa.

Anna-Leena Simula

▶ jatkuu edelliseltä sivulta

”Kansallista identiteettiä rakentamassa – Suomalainen metsäsuhde UPM-Kymmenen Kulttuurisäätiön kokoelmassa” on esillä Lustossa 28.4.2017–7.1.2018.

Suomalainen metsä ja puu ovat voimakkaasti läsnä myös puutaiteilija Ilona Ristan näyttelyssä. Rista rakentaa Lustoon kokonaisuuden, joka koostuu suurikokoisista puureliefeistä sekä niiden erikokoisista tutkielmista. Reliefien suunnittelu perustuu tietoteknologiaan ja toteutus tapahtuu koneellisesti. Reliefit ovat sisustus- ja akustisia elementtejä sekä itsenäisiä taideteoksia ja kertovat uudenlaisesta, modernista suomalaisesta puuosaamisesta. Näyttely ”Ilona Rista – Puutaiteen uudistaja” on esillä Lustossa 28.4.2017–7.1.2018.

Omaa metsäsuhdettaan voi vahvistaa myös Luston tapahtumissa. Tulevan vuoden mittavin tapahtuma Metku – Metsäkulttuuripäivät järjestetään viikkoa ennen juhannusta 16.–18.6. teemalla Metsä sydämessä. Metku kokoaa yhteen ihmisiä, jotka innostuvat metsistä ja metsäkulttuurista yhdessä tekemisen ja kokemisen kautta, sekä nostaa esiin metsien merkityksen historiassamme ja tämän päivän elämässämme.

Anne Kaljunen

tiedottaja, Lusto – Suomen Metsämuseo

Kuvat ovat Tansanian
metsäinventoinnista.

Metsähistorian tutkijaseminaari ja Vuosilusto 12

Lusto – Suomen Metsämuseo, Metsähistorian Seura ja Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos järjestävät tutkijaseminaarin suomalaisesta metsäsuhteesta Jyväskylässä 27.4.2017. Vuonna 2018 Lusto ja Metsähistorian Seura julkaisevat samaa aihepiiriä käsittelevän aikakauskirjan Vuosilusto 12. Vuosilusto on Luston ja Metsähistorian Seuran joka toinen vuosi ilmestyvä metsähistorian, -perinteen ja -kulttuurin vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu.

Kaikilla on suhde ympäristöönsä, ja Suomessa metsät ovat suurelta osin se luonnonelementti, johon ihmiset luovat ympäristösuhteensa. Suomalainen metsäsuhde on koko metsäkulttuurin kattava ilmiö, joka voi perustua omaan elämäntarinaansa, sukutaustaan, työhön, vapaa-aikaan tai elinympäristöön. Se näkyy voimakkaasti kulttuurissamme ja ilmenee monin eri tavoin yhdistäen eri tekijöitä, esimerkiksi henkistä ja taloudellista suhdetta tai fyysistä toimintaa.

Metsäsuhde voi ilmetä fyysisen tekemisen sijaan myös mielipiteinä, käsityksinä, asenteina ja arvoina ja olla tyypillinen tietyille ryhmille tai yhteisöille, esimerkiksi metsäammattilaisille, luontoyrittäjille, retkeilijöille tai ympäristötaiteilijoille. Monimuotoiset ja toisinaan keskenään ristiriitaisetkin metsäsuhteet ovat syntyneet sukupolvien pitkässä jatkumossa. Ne ovat osa elävää suomalaista kulttuuriperintöä.

Heikki Roiko-Jokela ja Leena Paaskoski

Kaskenpolttoon Padasjoelle

Ensi vuoden kesäkuussa poltetaan Padasjoen Vesijaolla kaski Suomen 100-vuotisjuhlan kunniaksi. Päätoimijat ovat Metsähallitus, Luonnonvarakeskus (Luke) ja Metsähistorian seura. Seura teki aloitteen kasken polttamiseksi. Vesijaon maiden haltijat ja käyttäjät tarttuivat tuumaan ja kaskeamisen suunnitteluun ryhdyttiin yksissä tuumin loppukesällä.

Alun perin ajatus satavuotiskaskesta syntyi retkeilylä niin sanotulla Heikinheimon kaskella. Silläkin on ikää sata vuotta. Suomen viimeiset kasket poltettiin 1900-luvun alkupuolella. Yksi niistä oli vuonna 1917 Padasjoella poltettu kaski. Kaski sijaitsee Metsähallituksen hallinnoimalla maalla, missä on Luken tutkimusmetsä. Vuonna 1917 poltetulle Heikinheimon kaskialueelle kylvettiin keväällä 1918 rukiin sekaan männyn siemen. Alue on nykyään varttunutta män-

nikköä. Vuonna 1948 professori Olli Heikinheimo perusti alalle kaksi koealaa, joista toinen on jätetty käsittelemättä ja toista harvennettu säännöllisesti. Koealoja on sittemmin mitattu säännöllisesti 70 vuoden ajan havainnollistamaan metsänhoidon vaikutusta metsän ja puuston kehitykseen.

Nyt lähistölle kaadetaan uusi kaski, joka poltetaan ensi vuonna. Polton jälkeen alue kylvetään rukiille ja edelleen männylle. Polttotapahtumasta on tulossa kansanjuhla, johon osallistuu laaja joukko eri tahoja – talkoolaisia ja eri organisaatioiden edustajia. Kaadettavana ja poltettavana on reilun hehtaarin suuruinen alue. Arvopuu korjataan talteen ja loppu puusto poltetaan niin sanottuna huhtakaskena. Pääosa kaadettavasta puustosta on kuusta.

Satavuotiskasken suunnittelijat vuonna 1917 poltetulla Heikinheimon kaskella Padasjoen Vesijaolla. Vasemmalta Tanja Oksala, Metsähallitus, Pekka Helminen, Luke, Antti Saari, Metsähallitus, Tomi Honkavaara, Metsähallitus ja Jyrki Koivuniemi, Luke.

Rukiin siemen kylvetään elokuussa 2017. Perinteisesti ruis on kylvetty Laurin päivän, elokuun 10. päivän vaiheilla. Keväällä 2018 viljan sekaan kylvetään männyn siemen. Rukiin leikkuu ja jyvien käsittely kaikkineen on vuorossa syyskesällä. Näitä vaiheita ei vielä ole suunniteltu, mutta hyvin voi ajatella perinteistä sirpillä leikkuuta ja riihitystä. Jyvien käyttö on yhtä lailla miettimättä. Joka tapauksessa kaskan kaadosta valmiiseen ruispuuroon tai -leipään on pitkä matka. Näin kaski kaikkineen antaa kuvan kansamme elämisen ydinasioista, moniin asioihin kuuluvasta raskaasta työstä ja samalla metsiin perustuvasta hyvinvoinnista.

Kaikki mukaan talkoisiin

Metsähistorian seuran tehtävänä on osallistua kaskan polttoon ja koota siihen tarvittava väki. Alue poltetaan vuoden 2017 kesäkuussa, kun poltettava puusto on riittävän kuivaa. Alue valmistellaan ennalta. Kuten kulutuksessakin, kelien pitää olla suotuisat. Kevään ja kesän edistymisellä on tässä suurin vaikutus, joten päivántarkkaa ajankohtaa ei voi tässä vaiheessa mitenkään tietää. Asiasta tiedotetaan erikseen. Varsinainen kaskan poltto on rankkaa työtä. Lisäksi poltossa on oleellista saada puuaines palamaan mahdollisimman hyvin. Niinpä polttaminen kestää pidempään kuin kulutuksessa. Sen vuoksi polttoväkeä on hyvä olla ainakin parisen kymmentä henkeä. Näin voi vuorotella ja huokaistakin välillä. Samalla voi nauttia tunnelmasta.

Lisätietoa kaskista

Padasjoelle kylvetään aitoa kaskiruista, myös korpi-ruikiiksi tai juureiseksi kutsuttua. Sille on tyypillistä runsas korsien määrä. Siemen on luvassa Kolilta. Kolin kansallispuiston yhdeksi tehtäväksi tuli 1990-luvulla kaskeamiskulttuurin elvyttäminen. Kolilla kaskettiin viime vuosituhaten vaihteen kahden puolen yhteen – yli 20 hehtaarin ala. Niinpä jyyiäkin on kertynyt talteen. Kaskitietoutta ja kokemuksia on kirjassa Kolin kaskiopas vuodelta 2006. Kirja on Lasse Lovénin ja Pekka Äänismaan kirjoittama.

Perustietoa kaskiviljelystä on Kustaa Vilkun talonpoikasen elämän suurkuvauksessa Isien työ. Kirja on merkittävä myös Eino Mäkisen ottamien valokuvien johdosta. Ehkäpä tunnetuin kaskanpolttotaulu on Eero Järnefeltin (1863–1937) maalaama taulu Raata-

jat rahanalaiset, joka tunnetaan myös nimellä Kaski. Järnefelt maalasi sen Lapinlahden Väisälänmäen kylässä. Järnefelt on ottanut teokseensa nimen Kalevalasta. Fanny Churberg (1845–1892) on ikuistanut maalauksiinsa kaskimaisemia Uudeltamaalta.

Kaski ja viljat Kalevalassa

Kaskista ja viljoista lauletaan Kalevalassa ainakin kahdessa runossa. Eepoksen Runossa XXXI kerrotaan rukiin viljelystä. Pääasiassa runo selostaa Kullervon, Kalervon pojan kurjia vaiheita. Untamo, Kullervon veli surmasi veljensä perheen ja suvun niin, että hän säästi vain yhden raskaana olevan naisen. Pian syntynyt Kullervo ja hänen äitinsä otettiin orjiksi. Untamo laittoi Kalervon muun muassa kaskan kaatoon, aidan tekoon ja rukiin puintiin. Työt eivät menneet lainkaan Untamon mielen mukaan ja niinpä hän möi Kullervon Ilmariselle orjaksi. Kalevalassa on haikeiden ja lyyristen kertomusten ohella myös karua arkielämän kuvausta.

Kalevalan alussa Vaka vanha Väinämöinen kylvi ohraa saatuaan neuvot pikkulinnulta.

*Tirskuipa tiainen puusta: ”Eipä nouse Osmon ohra,
Ei kasva Kalevan kaura Ilman maan alistamatta,
Ilman kaskan kaatamatta, Tuon tulella polttamatta.”*
(Kalevala, Toinen runo)

Niinpä Väinämöinen teetti terävän kirveen ja kaatoi suuren kaskan. Hän jätti kuitenkin yhden koivahaisen lintujen leposijaksi ja käkösen kukuntapuuksi. Kalevalassa ei tässä kohtaa puhuta erikseen kaskan polttamisesta – pohjoistuuli poltti kaskan ja sillä hyvä. Kylvämiseen tarvittiin taitaja, kukas muu kuin Väinämöinen itse. Toivottu sade kasteli kylvöksen ja niinpä ”Kasvoi ohra mieltä myöten, tähkät kuuella taholla, korret kolmisolmuksena”.

Kalevalan kansa tiesi. 1800-luvulle asti vallitseva ohra oli kuusitahoista. Näin todetaan Luonnonvarakeskuksen, yhden kaskikumppanin kotisivuilla. Padasjoella kylvetään kaskeen ruista, joka on tulenmaiden valtavilja. Rukiin ravinteisuusvaatimukset ovat vähäisemmät kuin ohran.

Antti Koskimäki

Järvisen kivi Marasenhajulla

Aarne Erkki Järvinen (1891–1963) oli metsänhoitaja, kirjailija ja taidemaalari. Hän oli Metsähallituksen palveluksessa Lapissa vuosina 1915–1958. Järvinen ihastui erityisesti Marasenlammen ja -harjun maisemiin. Hän rakensi muiden virkamiesten kanssa Marasenlammen rannalle eräkämpän vuonna 1933. Siellä kelpasi kirjoitella ja viettää vapaa-aikaa. Metsähallitus entisöi vuonna 1999 kämpän rakenteineen Museoviraston valvonnassa. Alueeseen saa vapaasti tutustua paikalla olevia rajoituksia kunnioittaen.

Järvinen pystytti Marasenhajulle luonnonkivistä muistomerkin. Hän omisti muistomerkin harjulle. Muistomerkin on seuraava A. E. Järvisen laatima runo:

*Tää harju pala maatas on
Se mitä metsä täällä soi
Ja hongat hopeoi
Sun kalleintasi on*

Runo käännettiin nykyruotsiksi pohjoismaisen metsähistoriakonferenssin osanottajien iloksi. Työssä oli merkittävä osuus Iréne Gustafsonilla.

Säkeet johdatelkoot ensi vuoteen, jolloin itsenäinen Suomi täyttää sata vuotta. Meren aalloista noussut ja nouseva maapallon osanen ja suomalaiset ovat kymmenin verroin vanhempaa perua. Esi-isämme tulivat tänne liki 10 000 vuotta sitten. Metsäsuhteemme on lähes yhtä vanha. Tulokkaat aloittivat määrätietoisin kehittämistyön, jonka ansiosta täällä eletään.

*Denna ås är ett stycke av ditt land
Lyssna på hur skogen hörs
Se furornas silver
Allt detta är det dyraste du har*

Antti Koskimäki

Heikki Peuramo, valokuvaaja

Heikki Peuramo valmistui metsänhoitajaksi vuonna 1936. Työura alkoi metsänhoidonneuvojana Hollolan metsänhoitoyhdistyksessä. Erinäisten lyhyiden toimien jälkeen, joihin kuului sota-aikaista puunhankintaa ja kansanhuoltotehtäviä, Peuramo työskenteli ASO:ssa vuodet 1945–1951. Sota-aika toi tullessaan myös maanpuolustustehtäviä. Pitkäaikaisin työympäristö Peuramolla oli Metsähallitus. Hän työskenteli metsänarvioimisen ja metsätalouden tarkastajana vuodet 1952–1974.

Peuramo oli mestaritason valokuvaaja. Kun hänen toimialueenaan oli koko maa, liikkuminen mereltä tuntureille toi eteen laajat ja vaihtelevat näkymät. Kamera-seura sai Peuramosta sihteerin ja puheenjohtajan, joten Peuramo nautti laajaa luottamusta. Kameraseura ry on vuonna 1921 perustettu, nykyään yli tuhannen jäsenen yhteisö. Seura julkaisee Kamera-lehteä. Helsingin Metsänhoitajayhdistyksessä toimi 1950-luvulla kamerakerho. Se oli Peuramon toimintakenttää myös.

Antti Koskimäki

Kansikuva on yksi kuva koosteesta, jonka kaikki kuvat ovat tässä. Kuussa esitetään uittopuomien osien päiden valmistus reikien kairaamisesta niiden viimeistelyn kautta närelenkejä vailla oleviksi tukeiksi. Kuvat: Heikki Peuramo.

Puomit kuntoon -kuvien takana olevat merkinnät.

Talvella ja kesällä Heikki Peuramon kuvissa. Yläkuvan nimi on 'Kotitarvehalkoa'. Alakuvassa 'Viimeinen lautta' lasketaan Kukkolankoskea Karungissa Tornionjokivarressa. Kuva on vuodelta 1960.

